

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2024. № 2.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.2.24>

УДК 336.02:330.34

Т. В. Канєва,

д. е. н., професор кафедри фінансів,

Державний торговельно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9847-0948>

О. В. Осика,

аспірант кафедри фінансів,

Державний торговельно-економічний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-4295-1332>

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

T. Kaneva,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Finance,

State University of Trade and Economics

O. Osyka,

Postgraduate Student of the Department of Finance

State University of Trade and Economics

THEORETICAL PRINCIPLES OF FORMATION OF FINANCIAL STATE ECONOMIC DEVELOPMENT POLICIES

Розвиток соціально-економічних відносин прискорює інтеграційні процеси у світовий економічний простір. Формування сучасної моделі фінансової політики повинно враховувати всі фактори і можливі зовнішні та внутрішні ризики, з метою вирішення поставлених завдань, цілей та мети. Економічне середовище суспільства напряму залежить від правильно обраного курсу фінансової політики держави. Налагоджене функціонування фінансової системи та розвиток фінансових зв'язків між суб'єктами господарювання впливає на процес ціноутворення, пропорції розподілу і перерозподілу доходів, взаємодії різних ланок економічної системи. Реалізація фінансової політики відбувається на етапі економічних перетворень і вимагає всебічного розгляду теоретико-методологічних засад її формування необхідне з метою глибшого розуміння впливів різних чинників на соціально-економічний розвиток суспільства. У статті розглянуто теоретичні та методологічні засади формування фінансової політики держави. Визначено основні принципи формування. Виділено теоретичні засади, основні завдання та принципи фінансової політики. Досліджено взаємодію державних фінансових інституцій у сфері формування фінансової політики держави. Вивчення методологічних засад фінансової політики надасть можливість покращити розроблення стратегій і комплексу дій з управління фінансами, застосування сукупності принципів і методів щодо втілення обраних векторів фінансової політики.

The article is devoted to the study of the theoretical foundations of the formation of the financial policy of the economic development of the state. The development of socio-economic relations accelerates integration processes into the global economic space. The formation of a modern model of financial policy must take into account all factors and possible external and internal risks, in order to solve the tasks, goals and objectives. The economic environment of society directly depends on the correctly chosen course of the state's financial policy. The well-established functioning of the financial system and the development of financial

relations between economic entities affect the process of pricing, the proportions of distribution and redistribution of income, and the interaction of various links of the economic system.

The implementation of the financial policy takes place in accordance with the priority directions of the country's economy through the order of formation of relationships between the links of the financial system, the distribution and redistribution of the state's financial resources, the determination of consumption proportions and the use of the experience of countries with developed economies. Financial regulation and the implementation of an effective financial policy in the field of public finance occupy a rather important place in the system of state regulation, therefore there is a need to develop conceptual foundations for building an effective model of the financial mechanism to achieve sustainable economic development of the country. The main goals of their financial policy are to ensure macroeconomic balance, increase the competitiveness of human capital, ensure a low level of inflation, and solve important social problems.

The authors of the article considered the theoretical and methodological foundations of the formation of the financial policy of the state. The theoretical foundations, main tasks and principles of financial policy are highlighted. The interaction of state financial institutions in the field of forming the state's financial policy is studied.

Ключові слова: *фінансова політика, фінансові ресурси, фінансовий механізм, економічний розвиток, фінансова стратегія, фінансова тактика, державні фінанси.*

Keywords: *financial policy, financial resources, financial mechanism, economical development, financial strategy, financial tactics, public finances.*

Постановка проблеми. Розширення і поглиблення процесу економічної інтеграції, перехід до інвестиційно-інноваційної моделі розвитку

потребує стійкого зростання та поліпшення якісних показників соціально-економічного розвитку держави та адміністративно-територіальних одиниць.

Державне регулювання в сучасних умовах являє собою макроекономічний регулятор відтворювальних процесів, спрямований на реалізацію стратегічних пріоритетів розвитку економіки держави. Фінансове регулювання та реалізація ефективної фінансової політики в сфері державних фінансів займають досить важливе місце в системі державного регулювання, тому постає необхідність розробки концептуальних засад побудови ефективної моделі фінансового механізму для досягнення сталого економічного розвитку країни.

Фінансова політика є дієвим інструментом впливу на рівень розвитку економічної системи та покликана підтримувати фінансові стимули активної економічної діяльності. Трансформаційні економіки особливого значення набуває побудова ефективної системи фінансового регулювання в контексті взаємодії бюджетних і грошово-кредитних відносин. Вкрай важливим є посилення рівня координації бюджетної та монетарної політики, функціонування відповідних інституційних засад, що забезпечить дієвий вплив фінансової складової на розвиток економіки.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значний внесок у дослідження процесу впливу фінансового регулювання на економічне зростання зробили такі вітчизняні вчені як О. Василик, А. Даниленко, І. Запатріна, Л. Лисяк, В. Макогон, А. Мярковський, В. Опарін, М. Пасічний, Г. П'ятаченко, В. Федосов, І. Чугунов, А. Чухно, С. Юрій.

На сучасному етапі розвитку державних фінансів важливим є вивчення механізму фінансового регулювання економіки, визначення пріоритетних напрямів фінансової політики та удосконалення теоретико-методологічного рівня фінансової складової економічного розвитку країни.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є розкриття сутності фінансової політики економічного розвитку,

дослідження теоретичних та практичних засад фінансової політики як інструменту впливу на економічний розвиток держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова політика є складовою економічної політики та виступає важливим елементом у системі розвитку соціально-економічних відносин суспільства. Реалізація фінансової політики відбувається відповідно до пріоритетних напрямків економіки країни через порядок формування взаємовідносин ланок фінансової системи, розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів держави, визначення пропорцій споживання та використання досвіду країн з розвинутою економікою.

З'ясуванню сутності поняття «фінансової політики» присвячено велику низку наукових праць та поглядів.

В. Федосов та С. Юрій надали таке трактування поняттю, що це цілеспрямована діяльність держави та інших суб'єктів господарювання у сфері формування, розподілу та використання фінансових ресурсів задля досягнення поставленої мети. Сутність даної політики розкривається сукупністю цілей та засобів, які вирішують поставлені завдання. Основний вектор фінансової політики полягає у забезпеченні економічного зростання в країні через механізми фінансового впливу на попит і пропозицію, споживання, заощадження та інвестиції [1, с. 207-208].

Науковець І. Адаменко зазначила, що економічна сутність фінансової політики як інструменту соціально-економічного розвитку країни полягає у фінансових відносинах, що виникають між економічними, політичними, правовими державними інституціями у процесі організації фінансової системи та спрямування фінансових ресурсів на досягнення стратегічних і тактичних цілей та завдань розвитку суспільства [2, с. 342].

У праці Ю. Радіонова, виділено, що держава, формуючи та реалізуючи фінансову політику, концентрує увагу суб'єктів господарювання передусім на створенні фінансових ресурсів, їх ефективному розподілі та використанні. Фінансова політика держави визначена стратегічним курсом розвитку державних інституцій та органів, які націлені

на формування доходів і ефективне використання фінансових ресурсів з метою забезпечення сталого соціально-економічного розвитку країни [3, с. 20-21].

Економічна сутність поняття «фінансової політики держави» детальніше розкривається у взаємодії сукупності функцій державних фінансів, комплексу заходів Уряду та налагодженості фінансового механізму. Дана політика є складовою соціально-економічного розвитку країни і повинна враховувати стратегічні вектори розвитку держави з метою забезпечення довгострокового розвитку економіки.

Як інструмент соціально-економічного розвитку країни фінансова політика полягає у налагодженій взаємодії між державними інституціями (економічними, політичними та правовими). Насамперед у фінансових відносинах у процесі організації фінансової системи та спрямування фінансових ресурсів на досягнення стратегічних і тактичних цілей та завдань розвитку суспільства [2, с. 342].

М. Пасічний зазначив, що процес розробки фінансової політики потребує забезпечення логічної послідовності заходів державних інституцій щодо формулювання її мети, основних цілей і завдань із конкретизацією термінів їх реалізації та зазначенням індикативних показників вимірності;

- визначення відповідальних виконавців, результативних показників їх діяльності з урахуванням ступеню досягнення соціально-економічних ефектів;

- варіативних сценаріїв політики;

- композиційної структури інструментів реалізації завдань фінансової політики з огляду на макроекономічну динаміку та глобальні тенденції [4, с. 38-39].

Одним із важливих інструментів фінансової політики у питанні забезпечення економічного розвитку держави є бюджетне регулювання, а саме використання бюджетної архітекτονіки. Даний інструмент визначається оптимальними співвідношеннями між елементами бюджетної системи –

доходами та видатками бюджету, міжбюджетних відносин, дефіцитом (профіцитом) бюджету, державним боргом для впливу на динаміку економічного розвитку. Бюджетна система є потужним інструментом впливу на економічне зростання, разом з цим вона з лагом у часі виступає як об'єкт впливу з огляду на макроекономічне становище країни, тому важливим є визначення ступеня взаємо впливу з лагами у часі бюджетної системи і соціально-економічного розвитку держави та регіонів [5, с. 5].

Основною метою фінансової політики економічного розвитку держави є підвищення рівня суспільного добробуту, економічної та соціальної стабільності, забезпечення довгострокового макроекономічного зростання.

Державна фінансова політика має здійснюватися з урахуванням макроекономічної динаміки, процесів інституційного розвитку з урахуванням глобальних тенденцій структурних перетворень фінансової системи, досвіду країн з розвинутою та трансформаційною економікою [6, с. 9].

Досягнення сталого розвитку економічного середовища можливе за умов ефективної державної фінансової політики та дотриманні основних її принципів у процесі формування. Серед таких необхідно виділити наступні:

- централізації;
- єдності;
- самостійності;
- збалансованості;
- обґрунтованості;
- системності;
- комплексності.

Механізм формування фінансової політики містить наступні складові: інформаційне забезпечення, прогнозування, планування, аналіз, моніторинг і контроль. Інформаційне забезпечення проявляється у процесі збору, обробки статистичних та аналітичних даних. Система інформаційного забезпечення фінансової політики дозволить формувати державну фінансову стратегію та пливатиме на прийняття тактичних управлінських рішень. Прогнозування

відображається під час розробки прогнозів на різну строковість. Планування, як складова механізму фінансової політики країни, реалізується у процесі формування завдань політики, способів, засобів і ресурсів використовуючи дані прогнозування. Аналіз і оцінка показників надає можливість для покращення здійснення короткострокових та довгострокових прогнозів, з метою підвищення точності та достовірності прогнозування для формування фінансової політики. Фінансовий моніторинг і контроль передбачає низку контрольних дій (спостереження, діагностика, ідентифікація, порівняльна оцінка, перевірка) щодо своєчасного виявлення відхилень фактичних результативних показників фінансової політики від планових, та слугує підґрунтям для прийняття управлінських рішень спрямованих на покращення наявної ситуації [4, с. 48-51].

Ефективність та результативність фінансової політики держави насамперед залежить від обґрунтованості управлінських рішень, на що впливає якість здійсненого прогнозування, чіткість визначених завдань задля вирішення соціально-економічних питань.

Науковець І. Чугунов зазначив, що підвищення дієвості державної фінансової політики суспільного розвитку потребує врахування зв'язку між необхідністю забезпечення стабільного економічного зростання і соціального розвитку, формування оптимальної комбінації інструментів і важелів бюджетної і податкової політики, врахування фіскальних та соціальних функцій, можливостей балансування між необхідністю наповнення державного та місцевих бюджетів і реалізацією політики підтримання економічної активності шляхом оптимізації оподаткування, активізації економічної динаміки, сприяння зростання якості життя населення, вирішення комплексу соціальних питань. Ефективність механізму фінансового регулювання та фінансового забезпечення соціального розвитку залежить від рівня взаємо-узгодженості, координації інструментів бюджетної, податкової, моне-тарної та соціальної політики [7, с. 89-90].

Ключову роль у реалізації фінансової політики держави економічного розвитку держави мають законодавство та державні інститути, які нормативно закріплюють цілі, мету, завдання та методи досягнення. Суб'єктом з питання формування фінансової політики є держава в особі вищих органів управління і фінансових органів - Міністерства фінансів та Національний банк України, а суб'єктами реалізації - фінансові органи та інституції.

Залежно від поставлених цілей фінансова політика поділяється на стратегічну (перспективну) фінансову політику та тактичну.

Фінансова стратегічна політика орієнтується на довготривалий період та передбачає вирішення великомасштабних завдань у межах певних стратегій країни. Стратегічні завдання фінансової політики найчастіше пов'язують зі структурними змінами у фінансовій системі та фінансовому механізмі загалом:

- стратегічні завдання фінансової політики;
- забезпечення безперервності відтворювальних процесів;
- забезпечення суспільної рівноваги шляхом мобілізації і використання;
- фінансових ресурсів для соціальних гарантій членам суспільства;
- забезпечення зростання національного багатства.

Перспективна фінансова політика розрахована на тривалий період. Дана політика повинна забезпечити виконання стратегічних масштабних завдань.

Фінансова стратегічна політика має такі різновиди як:

- політика економічного розвитку;
- політика стабілізації;
- політика обмеження ділової активності [8].

Тактична фінансова політика спрямована на розв'язання завдань конкретного етапу розвитку суспільства за допомогою перегрупування фінансових ресурсів і зміни способів організації фінансових зв'язків [9].

Фінансова тактика та стратегія є взаємопов'язаними, у питанні фінансової стратегії варто розглядати фінансове оздоровлення економіки та зростання ВВП у динаміці, зростання конкурентоспроможності, відповідно ці цілі можна досягти за допомогою скорочення дефіциту бюджету, зміцнення курсу гривні, зменшення інфляції, тобто засобами фінансової тактики.

На фінансову політику держави впливає значна кількість зовнішніх та внутрішніх чинників. Серед зовнішніх чинників можна виділити наступні: взаємозалежності країни від економічних відносин з іншими країнами, обмін технологіями, інтеграції держави до світових систем та інші. До внутрішніх чинників, які здійснюють мають вплив на фінансову політику держави доцільно віднести: структуру та рівень розвитку економіки, населення та його інтелектуальний рівень, організація грошового обігу, стабільність грошової одиниці тощо. На фінансову політику держави здійснюють вплив також інші чинники, які залежать від економічних умов, що склалися на певному етапі розвитку, відповідно фінансова політика держави коригується, враховуючи практичну потребу [10].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Державна фінансова політика - складова частина економічної політики держави, діяльність держави з використанням фінансової системи, яка має чітку цілеспрямованість на те, щоб мобілізувати фінансові ресурси, розподілити їх та використати для ефективного виконання державою свої функцій та реалізації поставлених цілей. Завдання державної фінансової політики лежить у збалансуванні інтересів, що пов'язані з формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів задля забезпечення ефективного соціального та економічного розвитку суспільства

Основні цілі їх фінансової політики полягають у забезпеченні макроекономічної збалансованості, зростанні конкурентоздатності людського капіталу, забезпеченні низького рівня інфляції, розв'язку важливих соціальних завдань. Дотримання даних цілей сприятиме зростанню фінансового потенціалу, стійкості фінансової системи, зростанню обсягу

фінансових ресурсів, підвищенню темпів економічного розвитку тощо. Перспективи подальших досліджень полягають у глибшому вивченні теоретичних аспектів фінансової політики економічного розвитку держави.

Література

1. Юхименко П. І., Федосов В. М., Лазебник Л. Л. та ін. Теорія фінансів: підручник. Центр учбової літератури, 2010. 576 с.
2. Адаменко І. П. Фінансова політика як інструмент соціально-економічного розвитку країни. Бізнесінформ. 2014. № 3. С. 341–345.
3. Радіонов Ю.Д. Фінансова політика та ефективності її реалізації в Україні. Наукові праці НДФІ. 2014. № 4. С. 20-26.
4. Пасічний М.Д. Фінансова політика держави: монографія: Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2019. 440 с
5. Чугунов І. Я. Інституційна архітектоніка бюджетної системи. Фінанси України. 2008. № 11. С. 3-10.
6. Коровій В.В. Державна фінансова політика: монографія: Київ: Київський національний торговельно-економічний університет, 2021. 388 с.
- 7 . Чугунов І., Качула С. Державна фінансова політика забезпечення соціального розвитку суспільства. Вісник Київського національного торговельно-економічного університету, 2020. № 2. С. 87-98.
8. Карлін М. І. Державні фінанси України: навч. посіб. Київ: Знання, 2008. 348с.
9. Опарін В. М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): моногр. Київ: КНЕУ, 2005. 240 с.
10. Коровій В.В. Державна фінансова політика як інструмент економічного зростання. Економіка та держава. 2020. № 12. С. 50-54.

References

1. Yukhymenko, P. I., Fedosov, V. M. and Lazebnyk, L. L. (2010), *Teoriya finansiv* [Theory of finance], Tsentr uchbovoyi literatury, Kyiv, Ukraine.

2. Adamenko, I. P. (2014), “Financial policy as a tool of socio-economic development of the country”, *Biznesinform*, vol 3, pp. 341-345.
3. Radionov, Yu.D. (2014), “Financial policy and effectiveness of its implementation in Ukraine”, *Naukovi pratsi Scientific works of NDFI*, vol. 4, pp. 20-26.
4. Pasichnyi, M. D. (2019), *Finansova polityka derzhavy* [Financial policy of the state], Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine.
5. Chugunov, I. Ya. (2008), “Institutional architecture of the budget system”, *Finansy Ukrainy*, vol.11, pp. 3-10.
6. Koroviy, V.V. (2021), *Derzhavna finansova polityka* [State financial policy], Kyiv National University of Trade and Economics, Kyiv, Ukraine.
7. Chugunov, I. and Kachula, S. (2020), “State financial policy of ensuring social development of society”, *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho torhovel'no-ekonomichnoho universytetu*, vol. 2, pp. 87-98.
8. Karlin, M. I. (2008), *Derzhavni finansy Ukrayiny* [State Finances of Ukraine], Znannia, Kyiv, Ukraine.
9. Oparin, V. M. (2005), *Finansova systema Ukrayiny (teoretyko-metodolohichni aspekty)* [Financial system of Ukraine (theoretical and methodological aspects)], KNEU, Kyiv, Ukraine.
10. Koroviy, V.V. (2020), “State financial policy as a tool of economic growth”, *Ekonomika ta derzhava*, vol. 12, pp. 50-54.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2024 р.